

Tabloidiseras dagspressen?

Utvecklingstendenser i finländsk och svensk regional- och rikspress 1982-1997

GÖRAN DJUPSUND & TOM CARLSON

Under senare tid har medieforskare uppmärksammat hur TV-nyheterna och dess kvalitet i en tid av ökad konkurrens påverkas av en kommersiell eller marknadsmässig nyhetslogik (t.ex. McManus 1994; Klite et al 1997; i Norden t.ex. Asp 1995; Helland 1995; Hjarvard 1995, 61-72; Hvitfelt 1994). Utvecklingstrenderna har infångats i begrepp som *tabloid-TV*, *tabloidization* och *tabloid fever* (Klite 1995). Då nyheterna skall säljas som en underhållande produkt uppgraderas material av typen *human interest* och *soft news*. I formmässigt avseende läggs större vikt vid bl.a. dramatik, tempo och rytm. I synnerhet ökar betydelsen av visuella element varvid bildernas roll blir allt viktigare.

Dylika tendenser är inte förbehållna endast TV-mediet. Bland andra Neil Postman har framhållit att televisionens sätt att förpacka nyheter bildar ett slags paradigm för andra massmedier med resultat att hela samhällets informationsmiljö börjar avspegla televisionen (Postman 1986, 118; jfr Altheide och Snow 1992). Beträffande dagstidningar, som utgör vårt intresseobjekt i fortsättningen, skriver McManus (1994, 7) således att...

[...] newspapers are now moving 'to embrace such topics as parenting or hobbies or shopping, and a willingness to billboard such subjects on the front page – often at the expense of government news' [...] A more obvious change in print has been the trend toward more vivid and graphic presentation [...] [N]ewspapers across the country have become more visually oriented [...] '[M]any editors appear to have been convinced ... that

more and bigger photographs [...] were necessary counters to the visual and entertainment elements of TV'.

I denna studie riktar vi intresset mot nordiska dagstidningar.¹ Fråga är om en komparativ empirisk undersökning där syftet är att över tid spåra eventuella tabloidiseringstendenser. Innan vi bestämmer material och metod, skall vi kort dels utveckla normativa utgångspunkter, dels på ett teoretiskt och begreppsligt plan ännu precisera vad vi här avser med tabloidiseringstendenser.

Normativa utgångspunkter

Studien har en normativ demokratiteoretisk förankring. Vi skall nu redogöra för hur vi uppfattar demokratibegreppet och dess premisser. Speciell uppmärksamhet fästs vid masskommunikationens betydelse. Vi definierar samhällelig demokrati på följande sätt: *demokratin i ett samhälle förverkligas i den utsträckning medborgarna inflytelserikt deltar i det samhällliga beslutsfattandet* (se Ståhlberg och Helander 1972). Med samhälleligt beslutsfattande avser vi inte uteslutande beslut av folkvalda församlingar. I sfären innefattar vi även andra beslut som markant påverkar stora medborgargrupperns liv, t.ex. arbetsmarknadsuppställningar. Definitionen förutsätter dels ett medborgerligt deltagande, dels att detta deltagande är inflytelserikt. Såväl det medborgerliga deltagandet som i synnerhet graden av inflytande i detsamma är beroende av en rad ytterligare förutsättningar. Den allt överskuggande premissen kan betecknas som kunskap. Denna kunskap består av tre fält. För det första kännedom om vilka frågor som är uppe på, eller på väg upp på den samhällliga agendan. För det andra innehållslig kunskap om dessa frågor

Institutionen för samhällsvetenskaper, Åbo Akademi, Vöråtgatan 9, FIN-65100 Vasa

och alternativa syner på, och lösningar rörande frågorna. Slutligen, för det tredje, kännedom om hur olika aktörer i samhället ser på dessa frågor. Utrustad med kunskap av dessa tre slag har medborgaren förutsättningar att dels skapa sig en egen åsikt om vilka frågor och vilka lösningar han/hon själv vill stöda. Vidare kan medborgaren, som vet vad andra parter anser, dra upp riktlinjer för det egna strategiska handlandet.²

Ur vilka källor skall då medborgaren kunna ösa denna kunskap? Med utgångspunkt i ett västerländskt demokratiskt samhällsskick är det vår normativa uppfattning att en av massmediernas centralaste uppgifter är att erbjuda medborgarna kunskap och information av nämnda art. Denna syn kan preciseras på två punkter. För det första utgår vi teoretiskt från att enskilda medier varken kan eller bör fylla sina konsumenters totala behov av kunskap. Det är självfallet det totala medieutbud som konsumenten tar till sig som skall uppfylla detta behov. Man bör dock här notera de relativt nya trenderna vad mediekonsumtion ankommer. Även om tidningsläsningen i Norden fortfarande ligger på en relativt hög nivå, finns det tendenser till en minskning på denna punkt. Exempelvis minskar hushållens prenumerationsbenägenhet vad gäller dagstidningar i fler befolkningssegment. Något förenklat kunde man hävda dels att medborgarna i dag allt mer är beroende av endast en tidning, dels att mediebruket allt mer håller på att kantra över till etermediernas fördel. Enligt vår mening innebär detta sammantaget att kraven på samhällsrelevant information nu allt mer bör ställas även på det enskilda mediet.

Vårt andra korrelat berör enkannerligen pressen. Man kan utgå från att medierna i fyllandet av sin samhällsfunktion har tre sammanlänkade men något skilda uppgifter. Nämligen, att väcka intresse för vad som sker i samhället, att visa vilka samhällsfrågor som är aktuella eller i uppseglande samt att ge innehållslig information om dessa frågor, alternativa handlingslinjer och olika aktörers hållningar. Samtliga medier sysselsätter sig i varierande grad med alla dessa tre områden. Medierna skiljer sig emellertid till sin karaktär. Dels har vi att göra med skillnader mellan etermedier (radio och television) och tidningar. Dels har mediernas spridning – nationell kontra regional eller lokal – betydelse i detta sammanhang. Etermedierna, i synnerhet televisionen, karakteriseras i hög utsträckning av både strikta och låga gränser för informationsmängd. Samtidigt har etermedierna, och igen framförallt televisionen, fördelen av att kunna arbeta med fler kommunikationselement. Man använder inte endast text utan den är dessutom talad

och åtföljd av rörliga bilder. Härigenom möter dessa medier sina konsumenter på långt fler plan och fler sätt än vad tidningarna gör.

Vi kan nu spegla medierna och deras karaktär mot samhällsfunktionens uppdelning i att väcka intresse, att visa på aktuella och framtida frågor samt att informera om innehåll och parter positioner i dessa frågor. Härvidlag är det naturligt att etermedierna tenderar att mer arbeta med de två första områdena utan att för dess skull helt uraktlåta att bearbeta den innehållsliga sidan. De tryckta mediernas, tidningarnas karaktär medför å sin sida att tyngdpunkten för deras vidkommande traditionellt legat i riktning mot det tredje området.

Med en allmän formulering menar vi att det är acceptabelt med en viss skillnad i tyngdpunkterna medierna emellan. Dock så att samtliga medieformer strävar efter att i en beaktansvärd utsträckning täcka in alla tre områden rörande samhällsinformationen. Etermedia bör sålunda även sträva efter god innehållslig bevakning samtidigt som pressen även bör sträva efter att väcka intresse.

Den centrala slutsatsen av den ovanstående diskussionen är att det åvilar pressen ett alldeles speciellt ansvar vad gäller uppfyllandet av medborgarnas behov av samhällsinformation. Etermedia borde, men förmår inte till fullo göra detta. Tidningarna däremot både kan och bör göra detta. Mot ovanstående bakgrund är ambitionen i denna studie att över tid granska det sätt varpå pressen lever upp till idealen rörande samhällsfunktion. Ur ett läsarperspektiv ställer vi oss följande fråga: har tidningsläsarens möjligheter att erhålla samhällsinformation förändrats över åren och i så fall hur? I detta avseende riktas intresset mot de utvecklingstendenser som påtalades i inledningen och som här sammanfattas i begreppet tabloidisering.

Tabloidisering

Tabloidisering innehåller såväl innehållsliga som formmässiga aspekter. Då det gäller innehållsaspekten begränsas vårt intresse till en process som vi något tillspetsat kallar *trivialisering* (jfr Asp 1995, 17-25). Denna har att göra med en orientering mot "soft news", "human interest", "infotainment" och bort från "hårda" nyheter om politik, ekonomi och samhällseliga processer. Nyheter om sport, dramatiska händelser såsom brott och olyckor, underhållning, kultur, livsstil, människors vardagsliv, celebriteter, väder, sensationer etc får därmed ökat utrymme. Strävan efter läsarmaximering och vinstmaximering driver en sådan utveckling; dylikt underhållande material antas locka fler läsare än rapportering om samhällseliga skeenden.

Bland de formmässiga aspekterna begränsas intresset till *visualisering*. En sådan process ger allt större bilder och andra ikoniska tecken, alltmer färger, allt oftare bildurval baserade på bedömningar av graden av estetisk kvalitet; symbolmättad, autencitet, expressivitet etc. Visualiseringens orsaker är flera. En första är åter att göra med läsarmaximering. I en tid av överskott på massmedial information och underskott på uppmärksamhet från mottagarnas sida, blir visualiseringen ytterligare en teknik inom medielogiken för att fånga mediekonsumenternas uppmärksamhet och intresse. Läsarna antas p.g.a. TV-tittande ha blivit alltmer visuellt orienterade varvid kampen om publiken förmodas kräva en visualiserad tidningsprodukt (t.ex. Rehe 1985, 11). En andra orsak har att göra med diffusion av ett ursprungligen amerikanskt mode inom tidningsvärlden. Tidningsetetikens och -designens smak har spritt sig till och anammats av tidningshus utanför ursprungslandet (se Henning 1995). En ytterligare orsak har att göra med tidningsredigeringshantverk. Att åstadkomma en visualiserad tidningsprodukt är ett sätt att påvisa hantverkarskicklighet och förmåga att uppsnappa modetrender. Detta har underlättats av den teknologiska utvecklingen som gjort det allt lättare att "leka" med bilder och design.

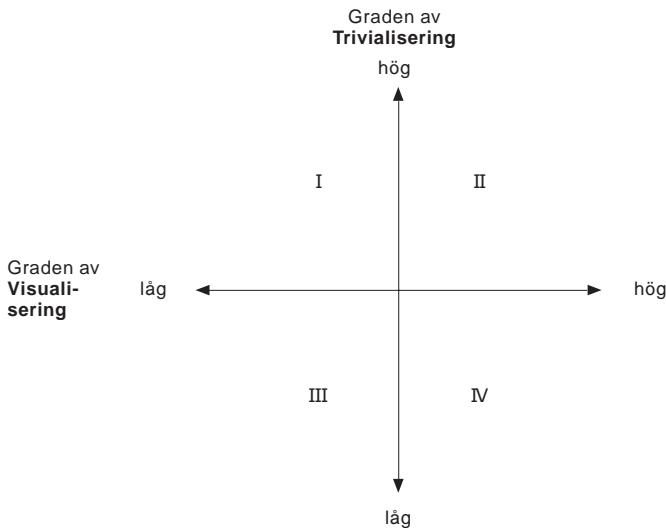
Dessa utvecklingsdrag får flera konsekvenser. Då det gäller trivialisering står det klart att en sådan utveckling i förlängningen urholkar medborgarnas förutsättningar att erhålla kunskap som är relevant för att kunna följa med och delta i det samhälleliga beslutsfattandet. Beträffande visuali-

seringen är det möjligt att sådana händelser i verkligheten som ger "bra bilder" – estetiska, händelserika, konnotationsrika, publikfångande – börjar prioriteras framför andra i den redaktionella nyhetsvärderingen. Också en sådan utveckling riskerar att snedvrider det informationsunderlag på vilket medborgarna grundar sin kunskap om samhälleliga frågor och skeenden. Detta har betydelse i dagens läge då tidningsläsande ofta innebär en snabb scanning av rubriker, ingresser och just bilder. I en sådan situation kan man antaga att pressens bilder långtgående påverkar tidningsläsarnas uppfattning om det som behandlas. Forskning kring "information processing" ger därtill stöd för att massmediernas bilder bearbetas av hjärnan på ett annat sätt än massmediernas ord. Förutom att bilder processeras snabbare, tenderar människor att komma ihåg dem bättre. Bilder tenderar dessutom att väcka ett större emotionellt engagemang hos mottagarna (se Graber 1988; 1996).

I figur 1 har visualisering och trivialisering sammanförts för att visa på fyra olika utvecklingsmöjligheter.³

Fält I (låg visualiseringsgrad, hög trivialiseringsgrad) torde utgöra en ovanlighet emedan ett material baserat på "soft news" och "human interest" i allmänhet är rikligt illustrerat med bilder. En sådan framställning faller inom fält II (hög trivialiseringsgrad, hög visualiseringsgrad), platsen för traditionell, kommersiell tabloid- och kvällspress. Fält III (låg trivialiseringsgrad, låg visualiseringsgrad) representeras i extremen av en germansk tidningstradition (t.ex. *Züricher Zeitung*, *Frankfurter Allgemeine*) men också en kontinental

Figur 1. Förhållandet mellan visualisering och trivialisering

tradition (*Le Monde*, *Figaro* etc). I ett renodlat demokratiperspektiv skulle denna typ av press vara ett ideal. Frågan är bara om en dylik framställningsform i dag och i framtiden förmår attrahera breda lager av medborgare eller om en dylik press blir en angelägenhet för sociala välutbildade eliter. Risken för kunskapsklyftor blir i ett sådant perspektiv överhängande. Fält IV (låg trivialiseringsgrad, hög visualiseringsgrad) framstår i så fall som ett mindre ont alternativ: samhällsorienterade nyheter presenterade på ett attraktivt sätt som förmår tilltala, intressera och därigenom nå bredare medborgargrupper.

Empiri

De resonemang som ovan förts om pressens tabloidisering har varit skäligen generella. En heltäckande empirisk prövning skulle därmed bli synnerligen omfattande. Vi är här tvungna att närma oss tidningsverklighetens utveckling på ett avgränsat sätt. Det vi skall presentera utgör snarare illustrerande empiriska nedslag än en heltäckande empirisk undersökning av eventuella tabloidiseringstendenser. Ett grundläggande metodologiskt spörsmål är hur man på ett avgränsat men dock adekvat sätt kan granska tidningarnas utveckling i ett tabloidiseringshänseende. Konkret gäller våra överväganden vilka tidningar som skall underkastas analys samt vad som skall granskas i de valda avisorna. Vid valet av tidningar bör man beakta att deras karaktär varierar i fler centrala avseenden. Sålunda är det viktigt att beakta var tidningen utkommer (kulturell kontext), vilken dess spridningsambition och spridning är (nationell, regional, lokal) samt huruvida det handlar om en dags- eller kvällstidning.

Med vårt första val begränsar vi oss till att granska dagstidningar. För det andra vill vi beakta spridningsambitionen varför vi kommer att se på såväl riks- som regionala tidningar. Slutligen, för det tredje menar vi att den kulturella kontexten i vilken tidningarna utkommer är så pass intressant att vi även önskar beakta denna. Vi väljer därför att se på tidningar som utkommer i både Finland och Sverige. Som rikstidningar väljs svenska *Dagens Nyheter* (DN) respektive finländska *Hufvudstadsbladet* (Hbl) medan den regionala pressen i denna studie representeras av svenska *Västerbottens-Kuriren* (V-K) samt finländska *Vasabladet* (Vbl). Studiens uppläggning möjliggör då komparationer dels mellan länder, dels mellan riks- och regional nivå.

Undersökningen omfattar två nedslag i tiden, åren 1982 och 1997. Denna period förefaller tillräckligt lång för att medge utveckling och föränd-

ring i tidningarna samtidigt som perioden inte är så lång att faktorer i tidningarnas omgivning ändrat alldeles dramatiskt. För vardera tidpunkten granskas tidningar utgivna under veckan 21-27 april.⁴

Gällande frågan vad som skall analyseras i tidningarna, väljer vi att granska enbart första sidan. Motivet är för det första rent arbeteekonomiskt. För det andra tar vi stöd i tidigare forskning som begränsat analyser till just första sidan, bl.a. därför att denna sida är den del av tidningen som genomgått den strängaste nyhetsvärderingen (se Hvitfelt 1985; jfr Ekecrantz och Olsson 1994, 102; McManus 1994, 218). För det tredje menar vi att första sidan i dag i tider av skummande, TV-invandrade läsare blivit en allt viktigare del av tidningen.

Vad som skall studeras på första sidorna härleder vi ur vår typologisering av tabloidisering (figur 1). De två övergripande egenskaper som underkastas granskning är därmed visualisering och trivialisering. Dessa dimensioner bryts sedan var för sig upp i en rad underenskaper som ikläds formen av undersökningsvariabler. Till följd av både frågeställningarnas och materialets natur, sönderfaller dessa egenskaper i två grupper. Vi använder oss sålunda av en rad kvantitativt beskrivande variabler och kompletterar denna beskrivning med kvalitativa analyser av bildmaterial.

Följande egenskaper skall granskas: beträffande innehåll (trivialiseringsaspekten) ser vi på mängden (cm²) och andelen (%) artiklar av olika slag. Artiklarna indelas temamässigt i tre typer, nämligen "hårda nyheter", "mjuka nyheter" samt "brotts- och olycksfallsnyheter" (jfr Asp 1995; SOU 1975).⁵ Granskningen omfattar såväl text som visuella element.

Visualiseringsaspekten analyseras på flera sätt. Dels ser vi allmänt på bildernas andel av första sidan samt på bildandelen hos nyhetsartiklarna av de tre olika lagen. Dels analyserar vi mer ingående "huvudbilden", d.v.s. första sidans största bild; den som syftar till att väcka, speciellt den mer indifferent läsarens intresse för tidningen. Förutom bildomfånget fäster vi oss då vid innehållsliga samt formmässiga aspekter. Fokuseringen vid huvudbilden är ej enbart arbeteekonomiskt betingad. Vi menar nämligen att man teoretiskt kan se huvudbildens utformning och ställning på första sidan som en slags återspeglning av hur tidningen önskar möta sina läsare.

Resultat

Vad skriver tidningarna om?

Graden och arten av trivialisering i en nyhet är självfallet ett mångfacetterat fenomen. I denna stu-

die väljer vi dock förenklingens väg emedan vi endast intresserar oss för vilken typ av frågor nyheterna behandlar. Rapporteringen kan sålunda röra vad som ovan betecknades som "hard news/hårda nyheter", "soft news/mjuka nyheter" samt "brott och olyckor". Man kan givetvis uttala sig normativt om en optimal blandning av dessa nyhetslag. Exempelvis har McManus (1994, 219) ansett att andelen samhällsorienterande nyheter i idealfallet bör vara minst 70% i tidningen som helhet. Emedan vårt intresse huvudsakligen rör utvecklingsriktningen, ställer vi inte här upp en idealmodell med angivna gränser för andelar av nyheter av olika slag. Vår normativa hållning är dock att de hårda nyheterna idealiter bör dominera första sidorna och att denna tendens helst inte skall vara i avtagande över tid.

Första sidans nyhetsmix i de undersökta tidningarna presenteras i form av enkla stapeldiagram. De numeriska resultat som graferna faller tillbaka på redogörs för i bilaga 1. Innan vi presenterar dessa resultat vill vi ännu peka på två osäkerhetsmoment som bör beaktas vid tolkningen av graferna. Dessa moment gäller för övrigt våra resultat i stort, inte endast nyhetsblandningen. För det första är vårt undersökningsmaterial relativt litet. Våra resultat och tolkningar hade stått på en klart stabilare grund om våra undersökningsperioder hade omfattat var sin månad. För det andra presenteras resultaten huvudsakligen i form av medelvärden. Då antalet fall är litet kan ett eller två klart avvikande tidningsnummer snedvrída medelvärdet för en hel period för en tidning. För att i görligaste mån undvika dessa fallgropar har vi hållit ett strängt vakande öga på standardavvikelsen. I oklara fall, och då standardavvikelsen varit hög, har vi återvänt till själva de konkreta tidningarna för att kontrollera om det råder rimlig balans mellan våra tolkande läsarintryck och de summerande numeriska intrycken. Med dessa förbehåll presenterar vi i figur 2 (nästa sida) resultaten över hur de olika tidningarnas nyhetsblandningar sett ut vid de två tidpunkterna.

Det kan vara skäl att nämna att standardavvikelseerna är höga för samtliga tidningar vid bägge tidpunkterna. Vi har därför i detta fall gått tillbaka till tidningarna varvid vi noterat att spridningsmåttens bakgrund mycket långt är liknande för de olika tidningarna. Trots att vi sålunda manar till en viss försiktighet i tolkningen vågar vi hävda att resultatet är klart intressanta i fler avseenden. En övergripande iakttagelse är att nyheternas fördelning på typer mer förefaller att följa en uppdelning på land än en uppdelning i riks- kontra regional-tidningar. Vidare är det värt att notera de nivåer

som råder i utgångsläget, 1982. De svenska tidningarna (DN och V-K) karakteriseras här av en högre andel av både "soft news" och brotts- och olycksrapportering än vad fallet är i de finländska tidningarna (Hbl och Vbl). Dessa utgångsnivåer ges även i en viss mening ramarna för utvecklingen. Om man utgår från en mycket hög andel nyheter av ett visst slag är det relativt osannolikt att denna andel ytterligare skulle öka.

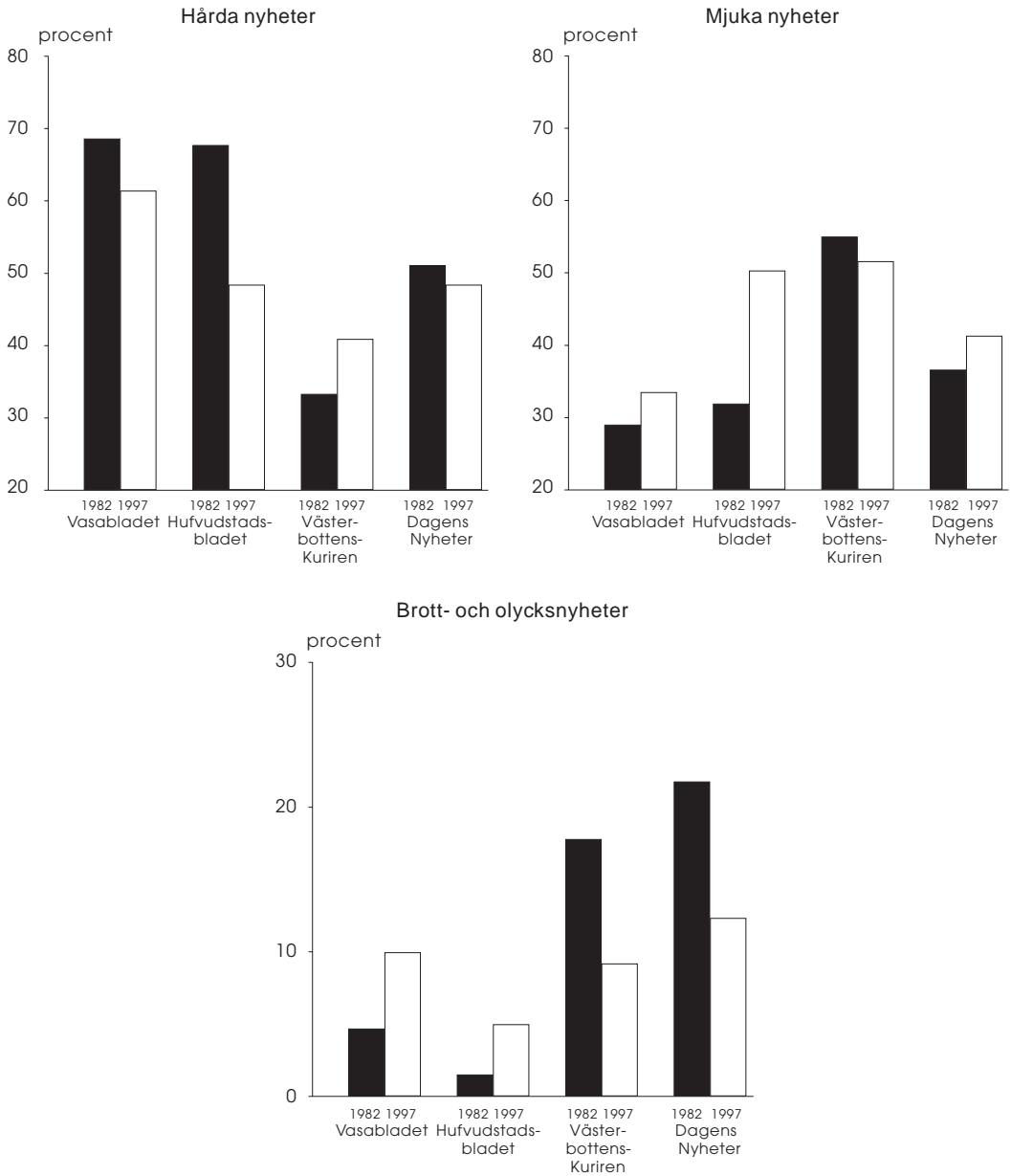
Över tid är Hbl den tidning där de största förändringarna skett. Tidningen uppvisar en tydlig nedgång i andelen hårda nyheter på första sidan. Detta till förmån för både olycks- och brottsrapportering och, i ännu högre grad "soft news".

Ser vi till dagsläget, 1997, kan man konstatera att Vbl är den enda tidningen där de tunga nyheterna tillåts dominera första sidan på ett sätt som minner om de tidigare omtalade idealen. För de övriga tidningarna gäller att det närmast råder jämvikt mellan å ena sidan tunga nyheter och å andra sidan mjuka nyheter och olycks- och brottsrapportering.

Det är självfallet inte endast nyheternas omfattning på första sidan som drar läsarnas intresse till sig. Två ytterligare tekniker för att fånga läsarintresse består i bildsättning och nyheternas placering på första sidan. Den sistnämnda tekniken, som uppenbart i t.ex. Vbl inneburit en betoning av det välbekanta övre vänsterkrysset, kan vi inte granska systematiskt i denna studie. Däremot analyserar vi försöken att fånga läsarintresse med hjälp av illustrationer, det vi kallar visualisering. Tidningarna uppvisar få gemensamma tendenser på denna punkt. Den enda klart gemensamma tendensen är den väntade, nämligen att mjuka nyheter överlag är de klart starkast visualiserade. Medelnyheten i denna genre består i regel minst till hälften av visuella element. Detta gäller både 1982 och 1997. Vi kan här även förnimma vissa smärre skillnader tidningarna emellan. Vbl och DN, som i utgångsläget hade de minst visualiserade hårda nyheterna, visar upp den största förändringen på denna punkt. Vid den senare tidpunkten är dessa tidningars hårda nyheter nämligen något mer visuella än motsvarande nyheter i Hbl och V-K. Dessa skillnader rörande utveckling bör dock betraktas med en viss försiktighet då medelvärdena är förenade med relativt höga värden på spridningsmått.

Sammanfattar vi granskningen av första sidans innehåll så kan följande anföras: om vi även på första sidan skulle applicera idealet om en klar övervikt av tunga nyheter så kan vi konstatera att de svenska medierna redan 1982 var ganska långt trivialiserade, och är det än i dag. Över tiden utvecklas de finländska medierna i samma riktning.

Figur 2. Nyhetstyper på första sidorna (medeltal; %)

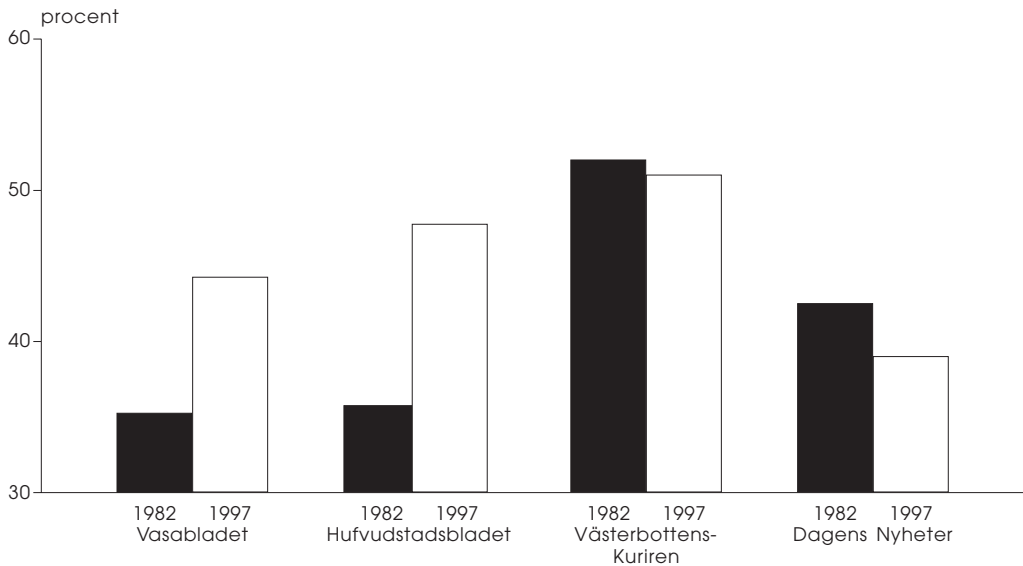
Detta dock sålunda att Vbl kvarhåller en rimlig och acceptabel grad av tunga nyheter på sin första sida.

Första sidans visualisering

Beträffande tabloidiseringens andra huvuddimension, visualiseringen, fäster vi oss empiriskt vid två aspekter. Frågorna som vi ställer lyder: "hur visualiserad är första sidan?" samt "vilka uttryck tar sig denna visualisering?" Den första frågeställ-

ningen belyses med en granskning av relationen mellan andelen text och visuella element på första sidan. Visualiseringens uttryck ser vi däremot på ur fler synvinklar. I detta avsnitt granskar vi mängd och andel bilder samt huvudbildens ställning på första sidan. I nästa avsnitt underkastas själva huvudbildens en kvalitativ analys. De visuella elementens andel av första sidan presenteras i figur 3; siffermaterialet som grafen baserar sig på återfinns i bilaga 1.

Figur 3. Andelen visuella element på första sidan (medeltal; %)

Vi kan konstatera att första sidan i dag är mycket visualiserad. I snitt består i dag uppemot hälften av första sidan av bilder och rubriker. Vidare noterar vi att utvecklingen mest förefaller att ha följt gränser mellan än inom länder. De svenska tidningarna var redan vid den första tidpunkten relativt bildtunga. De har i själva verket sedan dess marginellt ökat på texternas andel av första sidan. I Finland är utvecklingen en något annan; Hbl och Vbl hade år 1982 en relativt låg visualiseringsgrad men har sedan utvecklats kraftigt på denna punkt. I ljuset av vår granskning framstår dessa tidningar, enkannerligen då Hbl, i dag som t.o.m. mer bildbemängda än DN. I detta sammanhang kan det även nämnas att antalet bilder på första sidan verkar variera utan något tydligt mönster, varken inom eller mellan tidningarna. Vi önskar här även i minnet återkalla den tidigare gjorda iakttagelsen att tidningarna överlag i högre grad bildsatt mjuka än hårda nyheter.

Låt oss då gå över till huvudbildens position på första sidan. Hur dominerande är huvud bilden i dag? Förekommer det skillnader tidningarna emellan och kan vi iakttaga någon förändring över tid? Huvud bildens position har mätts via dess absoluta storlek (cm²) samt dess andel av första sidans totala yta. Det senare måttet ger oss en nog så direkt beskrivning av hur markerat man valt att betona denna bild. Figur 4 (nästa sida) visar enligt vårt förmenande tydligt att huvud bilden varit värd att lyfta ut för en speciell granskning.

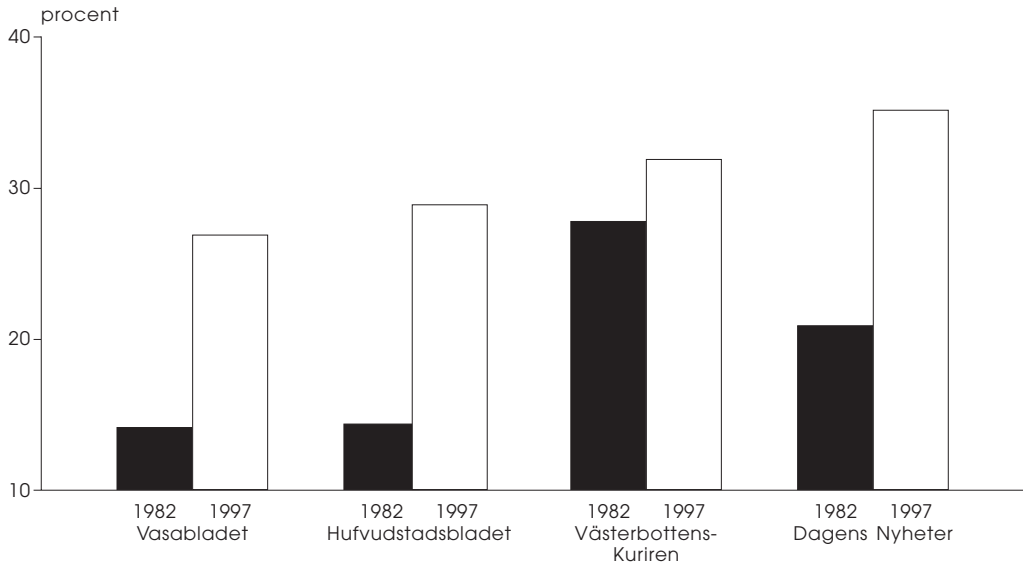
Resultaten pekar entydigt på en markant förstärkning av huvud bildens position. För de finländska tidningarnas vidkommande kan man vid den ti-

digare tidpunkten egentligen ej ens tala om en huvud bild. Bilden var då så pass liten och avvek så marginellt från de andra bilderna att den inte förtjänade nämnda epitet. År 1997 är läget ett annat. Ofta dominerar huvud bilden första sidorna och i snitt täcker den cirka en tredjedel av sidan. Graferna pekar även i detta fall på vissa skillnader länderna emellan. Åter förefaller utvecklingen att ha startat tidigare hos de svenska tidningarna. Huvud bilderna på DN:s och V-K:s första sidor var relativt stora redan 1982 men blir trots detta ännu större över tiden. Sammanfattningsvis: dagstidningarnas första sida är i dag starkt visualiserad och detta på ett sätt som kraftigt framhäver huvud bilden och dess position.

Huvud bildens utveckling

Vad i dessa huvud bilders innehåll och form har gjort dem värda att bli alltmer framträdande betydelseelement på första sidan? Vad karakteriserar bilderna? Vilka skillnader kan iakttagas i dessa karakteristika över tid? I det följande skall tidningarnas huvud bilder granskas närmare (n=52). Ambitionen är inte att företa en semiotisk och uttömmande bildanalys, utan enbart att på ett kvalitativt plan iakttaga samt försöka infånga och belysa centrala tendenser i materialet. Två frågor har väglett analysen. För det första en innehållslig fråga: finns det skillnad mellan tidningar och över tid gällande typen av valda bildobjekt? För det andra en forminriktad fråga: finns det skillnader i de sätt varpå objekten avbildats? I det senare avseendet riktas intresset, i enlighet med vad vi anfört om visuali-

Figur 4. Huvudbildens andel av första sidan (medeltal; %)

sering, mot formmässiga aspekter som konnotationens rikhet, estetiska kvaliteter, expressivitet etc. Viss vägledning tas härvidlag i Barthes indelning av fotografiska konnotationstekniker: 1) användning av trickeffekter; 2) posering av människor, 3) posering av objekt; 4) fotogeni, d.v.s. utnyttjande av t.ex. ljus, bildvinklar, exponering och framkallningstekniker; 5) estetisering av fotografiet, d.v.s. strävanden att göra fotografiet till konst; 6) syntax, d.v.s. utnyttjande av bildserier (Barthes 1986, 21-25). Analysenheten utgörs av bildhelheter. Nedanstående framställning utgår från tidningsvisa iakttagelser som sedan sammanfattas.

Vasabladet 1982

- (1) Svartvit bild av en hästuppfödande man som utomhus visar upp en häst.
- (2) Svartvit bild av två vägarbetare som i bymiljö reparerar hål i vägen med spadar och oljegrus.
- (3) Svartvit bild från ett "eftermiddagshem" för skolbarn: i en soffa läser en kvinna sagor för fem barn.
- (4) Svartvit bild: tre unga män står vid förkolnade ruiner av en nedbrunnen bybutik.
- (5) Svartvit ishockeybild. Situationsbild: en målvakt ligger på isen; två spelare kämpar om pucken.
- (6) Svartvit bild från teaterförberedelser: en skådespelerska provar en pälskappa; en annan kvinna synar kappans längd.

Vasabladet 1997

- (1) Färgbild som porträtterar en man på sin tomt. I bakgrunden ses en nybyggd idrottshall.

(2) Åter en färgbild: en man står på vägen vid en staketgrind; i bakgrunden ses ett skogsområde (som planeras bli parkeringsplats för en ishall).

(3) Färgbild tagen inifrån en fängelsecell; två manliga fängelsevårdare står i ingången till cellen.

(4) Färgbild från en pub; tre män provar, halvliggande och skrattande, en läktare som byggts inför de televiserade matcherna i ishockey-VM. Klar posering karaktär samt utnyttjande av s.k. grodperspektiv gällande kameravinkel.

(5) Färgbild av pilkning. Två pilkfiskare rensar fiskar på isen. Starka klara färger.

(6) Färgbild: porträtterande fotografi av biskop Desmond Tutu, som sitter på en stol i sitt tjänsterum i Kapstaden.

Det är svårt att här se något gemensamt för bildmotiven såväl inom som mellan tidnedslagen. Vissa bilder med uppmärksamhets- och intressefångande motiv kan dock iakttagas. I 1982 års bilder ses barn samt djur (en häst), d.v.s. uppmärksamhetsfångande och emotionsväckande motiv. I 1997 års material kan pubbilden med uppsluppen stämning samt bilden med den för flertalet obekanta fängelsemiljön sägas vara uppmärksamhetsfångande och intresseväckande. Biskop Tutu är den ende avbildade personen som tillhör en social elit. Ett troligt skäl till varför Tutu blivit huvudbild är att tidningens egen journalist träffat och fotografierat honom i Kapstaden. Idrottsrelaterade motiv förekommer sparsamt i båda tidnedslagen. Beträffande formmässiga förändringar märks främst övergången till färgbilder. I övrigt är inte strävan att åstadkomma speciella bilder påfallande. Endast i pubmotivet används posering och en annorlunda kameravinkel.

Hufvudstadsbladet 1982

- (1) Svartvit bild från en häftig demonstration; poliser försöker skingra miljöaktivister, som sittande gör passivt motstånd.
- (2) Svartvit situationsbild från en ishockeymatch. En spelare tacklar en annan spelare hårt vid sargen.
- (3) Svartvit bild av israeliska soldater på en stege i färd med att evakuera judiska nybyggare från ett hustak i Sinai.
- (4) Svartvit skärgårdsbild; en man i en båt transporterar en traktor. I bakgrunden ses ett båthus.
- (5) Svartvit situationsbild från en ishockeymatch; fyra spelare framför målet; pucken går in i målet bakom målvakten.
- (6) Svartvit bild från en ishockeymatch, åter en situation framför målburen; ett flertal sju spelare kämpar om pucken.
- (7) Svartvit bild av argentinska soldater som paraderar på en gata kantad av människor.

Hufvudstadsbladet 1997

- (1) Svartvit fotbollsbild; kamp om bollen: en spelare i luften nickar en boll; en motståndare avvaktar bakom.
- (2) Färgbild från en förort. En flicka i svarta och klarröda kläder väntar vid en busshållplats. I bakgrunden ses grå betong. Hållplatsens vägg är prydd av en svartvit plansch föreställande ryska kvinnliga militärer i givakt-position. Fotografiet innehåller estetiserande strävanden (kontrasteringen grått och rött; militärfotografiets plats inne i fotografiet)
- (3) Färgbild med sportmotiv: fyra män tränar rodd inomhus i en roddbassäng. Rubrik: "i väntan på islossningen" (jfr. V-K 1997, bild 2 och 3). Bilden har en vacker komposition: årona skummar vattnet i fotografiets nedre högra hörn; bassängens samt åronas linjer löper över fotografiet.
- (4) Svartvitt fotografi: bokförsäljningsstånd på en esplanad; folk passerar. I fokus står en kvinna med en bok i handen. Bilden är tagen eller beskuren på så sätt att motivet kraftigt sluttar ner mot bildens högra hörn.
- (5) Färgbild av en demonstration mot en kraftledningsdragnig. Fyra barn med demonstrationsplakat. En vuxen person i bakgrunden. Motivets igen snett sluttande.
- (6) Svartvit bild: två män står med ett naturskyddsdiplom i händerna på en stenhop ute i en sjö. Halva bilden upptas av en himmel med lätta moln. Klar poserande karaktär; personerna har transporterats till stenarna enkom för bildtagningen.
- (7) Svartvit situationsbild från en ishockeymatch. Två spelare och en målvakt kämpar framför målburen.

I större utsträckning än i 1997 års material märks i 1982 års bildval en traditionell medielogik som söker dramatik, kamp och spänning. Sportbilderna, som märkväl utgör nästan hälften av materialet, erbjuder i viss mening sådana kriterier. Detsamma gör bilderna från evakueringen samt skingrandet av miljöaktivisterna. Dessa två bilder samt en tredje, militärparaden, anknyter till "hårda nyheter". Även år 1997 är sportbilderna framträdande. I 1997 års demonstrationsbild har barn ersatt militanta miljöaktivister. Utrikesmotiv saknas och

istället framträder närmiljön; förorten och esplanaden. Beträffande formmässiga aspekter, märks en över tid ökad form- och kompositionsmedvetenhet. De bilder som valts att dominera första sidan 1997 är ofta sådana som har en speciell form (färgsamspel, sneda kameravinklar, posering). Tidningen har dock inte helt gått över till färgbilder.

Västerbottens-Kuriren 1982

- (1) Ett svartvitt porträttfoto av en leende Lennart Hyland (TV-celebritet) som blickar in i kameran. Klar poserande karaktär och medvetet vald objektposering – en lyft boxningshandske. Bildtexten förklarar handsken: "när Hyland slår till, då blir det oftast succé".
- (2) Svartvit fotbollsbild, som bakifrån målet infångar en straffmålsituation: målvakten "hänger" i luften i sitt försök att nå bollen. Situationsbilden präglas av rörlighet.
- (3) Svartvit ishockeybild; en journalist med mikrofon i handen intervjuar två ishockeyspelare i ett omklädningsrum.
- (4) Svartvit bild av en man och en kvinna som i bygdemiljö dansar hambo iklädda folkdräkter. Poserande karaktär.
- (5) Svartvit bild i barndaghemmiljö; tre barn omgivna av mjuka tygdockor, vilka hemmet fått i present av en högstadielklass. Fotografen har utnyttjat objektposering (dockor).
- (6) Svartvit bild av fem "besvikna miljöuppvaktare" som står utanför länstyrelsehusets ingång.

Västerbottens-Kuriren 1997

- (1) Färgbild: situationsbild från fotbollsmatch. Två spelare kämpar om bollen; den ena ligger på gräset.
 - (2) Färgbild: en tävlingsseglare i en jolle i vattnet utanför isflaken (= tidig träning). Intertextuell rubrik: "Seglarens känsla för snö."
 - (3) Färgbild: en äldre man står i snön på sin tomt och betraktar en älvkant. Rubrik: "Spänd väntan på vårfloden."
 - (4) Färgbild: en från sin post avsatt ordförande i länsturistnämnden går nedåtblickande över golvet i en offentlig lokal (domstol?). Bakgrunden är genom fotografens val suddig på ett sätt som skapar intryck av rörlighet.
 - (5) Färgbild tagen vid invigning av en ny affärsgalleria. Skådespelaren Maud Adams blickar leende in i kameran. I bakgrunden ses folk, däribland journalister. Fotografen har använt ett kamerafiltra som gör strålkastarnas sken i bakgrunden stjärnlika. Bildens hörn är därtill svarttonade.
 - (6) Färgbild: en grupp skolbarn står vid en vägkant. Framför dem åker en bil förbi. Med exponeringsteknik skapas rörelse i bilden; bilen är suddigt avbildad vilket indikerar hög hastighet.
- Både i 1982 och 1997 års material förekommer kända och intressefångande mediestjärnor (Hyland respektive Adams). Två sportmotiv förekommer likaså i båda nedslagen. Därutöver avbildas intresse- och emotionsväckande barn både 1982 (mjuk miljö: tygdockor) och 1997 (hård miljö: trafikled). Endast en bild per tidnedslag kan sägas relatera till samhällsorienterande nyheter: de besvikna miljö-

uppvaktarna (1982) samt den bitte avsatta turistnämndordföranden (1997). Den sistnämnde utgör den enda personen i bildmaterialet som representerar en (lokal) elit. Beträffande formmässiga aspekter, kan också här en tendens till ökad användning av fotogeniska tekniker skönjas: skapandet av rörelse i motiven; det stjärnlika framställandet av strålkastarna i bilden av Maud Adams; svarttoningen av nyssnämnda fotografis hörn. Tidningen har därtill helt övergått från svartvita bilder till färgfotografier.

Dagens Nyheter 1982

- (1) Svartvit bild; brandmän står vid ett hus som har brunnit. I huset har ett värdefullt arkiv förvarats: delar av arkivets papper har räddats och ligger kolsvartade på gräsmattan.
- (2) Svartvit fotbollsbild: spelare springer "ärevarv" med högerarmarna och knutna nävar lyfta i en segergest.
- (3) Svartvit presskonferensbild. Minister Fälldin i förgrunden pratar med en arm i luften. Minister Ullsten i bakgrunden blickar utåt.
- (4) Svartvit bild av ett långt demonstrationståg. Fabriksanställda marscherar med plakat. I förgrunden en kvinna med skrikande, öppen mun. Hennes plakat dominerar bilden.
- (5) Svartvit fotbollsbild; två spelare i en nickduell. Intensiva ansiktsuttryck.
- (6) Dramatisk svartvit bild. Poliser övermannar på en gata en manlig bilförare som gjort en "vansinnesfärd".
- (7) Svartvit bild från en "spökstad" i Sydgeorgien. Gammal trähusbebyggelse och höga snöfläckade berg i bakgrunden. En man ses på avstånd i motivets mitt.

Dagens Nyheter 1997

- (1) Färgbild från en simbassäng. En tävlingssimmares ansikte, med öppen flämtande mun, sticker upp ur det turkosa vattnet. Hon tittar uppåt och stöder sig på ett av de röda band som avgränsar tävlingsbanorna. Bildens bakgrund är genom skärpedjupet suddig. Det intensiva ansiktet bland de röda och turkosa färgernas samspel ger en vacker, estetiserad och fotogeniskt bearbetad bild.
- (2) Färgbild: en invandares ansikte och överkropp ses i nedre vänstra hörnet. Resten av bilden utgörs av en gatumiljö med vandrande människor. Denna miljö är genom valet av skärpedjup oskarp (vilket ger konnotationer om "den anonyma massan").
- (3) En målad färgillustration av akvarelltyp. En invandares ansikte, vitt med bruna konturstreck, omges av vita rutor på mossgrön bakgrund med texter som "black vote", "time for a change", "take up your ri".
- (4) Färgbild: en viltvårdare och en polis inspekterar i ett skjut en skjuten, upphängd björn. I dörröppningen ses en man med ett barn i famnen.
- (5) Färgbild från en rockkonsert. En sångerska och en gitarrist är avbildade. Fotografisk lek med skärpa; sned beskärning eller fotografering. Vacker färgkomposition.
- (6) Färgbild; porträtterande bild av en tonåring. Ansiktsbild, där skugga faller över ansiktets vänstra sida. I högra hörnet

ses en svart ansikts siluett. Fotogeniska inslag; skuggning och siluetter.

(7) Svartvit bild från en fängelsecell. En ung man sitter uppkrupen i en stol framför cellens fönster. Gråa toner i motivet ger konnotationer som tristess, instängdhet.

I 1982 års material ses, i likhet med Hbl, inslag av dramatik, spänning: poliser som "live" utför en arrestering, brandmän i arbete, idrottslig kamp, en skrikande demonstrant. I 1997 års material har dylika motiv närapå försvunnit. En trend som skymtar i 1997 års material är istället den nära avbildningen av enskilda personers ansikten (bilderna 1, 2, 3 och 6). Också bilden av den unge fången låter oss komma honom nära. Att dylika bilder blir huvudbilder kan ha en förklaring i det att *close-ups* har en förmåga att fånga intresse, bl.a. därför att vi kan utläsa känslor ur ansiktsuttryck (se t.ex. Graber 1988, 166-174). DN är den enda tidningen i vårt material som avbildat politiker i en huvudbild (Fälldin, Ullsten). De formmässiga förändringarna är märkbara. Färgbilder dominerar 1997 års material. En bild är därtill av konstnärlig akvarelltyp. Över tid finns här en klar tilltagande formmedvetenhet; i 1997 års bilder utnyttjas långtgående fotogeni i form av skärpedjup, skuggning, färgtoner och vinklar. Dagens huvudbilder är onekligen ur estetisk synvinkel tilltalande och det verkar troligt att detta är en orsak till att just dessa fotografier valts att bli huvudbilder.

Vi kan nu framlägga sammanfattande iakttagelser av ovanstående bildgranskningar. Gällande bildmotiv märks framförallt idrottsbildernas förekomst bland huvudbilderna i alla tidningar, men i synnerhet i Hbl, såväl år 1982 som 1997. Sport ("mjuka nyheter") får därigenom en framträdande plats på tidningarnas första sidor (jfr Ekecrantz och Olsson 1994, 156). En förklaring härtill är att sportbilder erbjuder eftersträlvade situationer av rörelse, spänning, kamp och dramatik.

Samtliga bilder innehåller personer. Bilder av elitpersoner (inom politik, ekonomi, kultur på lokal, nationella eller internationella plan) är dock ovanliga. De för tabloidpress typiska bilderna av "kändisar" förekommer endast i en tidning, V-K. Huvudbildernas persongalleri domineras istället av "vanligt folk" samt idrottare.

Överlag är det dock svårt att över tid samt mellan tidningar utläsa tydliga mönster visavi bildmotivens innehåll. Vad beträffar formmässiga aspekter, kan klarare mönster urskiljas. För det första märks givetvis över tid övergången från svartvita fotografier till färgbilder. Endast i rikstidningarna DN samt Hbl återfinns år 1997 även svartvita bilder (en respektive tre stycken). Huvudbilderna har således i alla tidningar över tid blivit

både större och färggrannare. För det andra märks att formmedvetenheten och de estetiska ambitionerna har ökat över tid. Speciellt synligt är detta utvecklingsdrag i rikstidningarna DN samt Hbl. En liknande utveckling kan även skönjas i V-K och Vbl, om än mindre tydligt. I DN:s och Hbl:s fall verkar det sannolikt att fotografiernas estetiska och formmässiga kvaliteter spelat en roll i de redaktionella valen av huvudbilder i det senare tidnedslaget. Bilder med något slag av dramatik och spänning, som kunde iakttas år 1982 i dessa tidningar, har ersatts av bilder av ett annat visualiserat format.

En iakttagelse av huvudbildens s.k. yttre kontext må ännu nämnas. Då det gäller huvudbildens placering, har samtliga tidningar över tid börja sätta huvudbilderna på mitten av sidan. Emedan huvudbilderna därtill har blivit allt större, färggrannare och även mer estetiserad – och således alltmer uppmärksamhets- och intressefångande – föreligger en risk för att bilden i dagens snabbt *scannande* läsningsprocess "parasiterar" på de traditionellt "tunga" nyheter som vanligen är placerade på sidans övre "vänsterkryss". I en sådan mening blir vårt slutintryck av huvudbildens utveckling inte alldeles positivt.

Konklusioner

Vår empiriska studie har tagit fast på första sidans innehåll och form. Sålunda har vi skilt granskat de

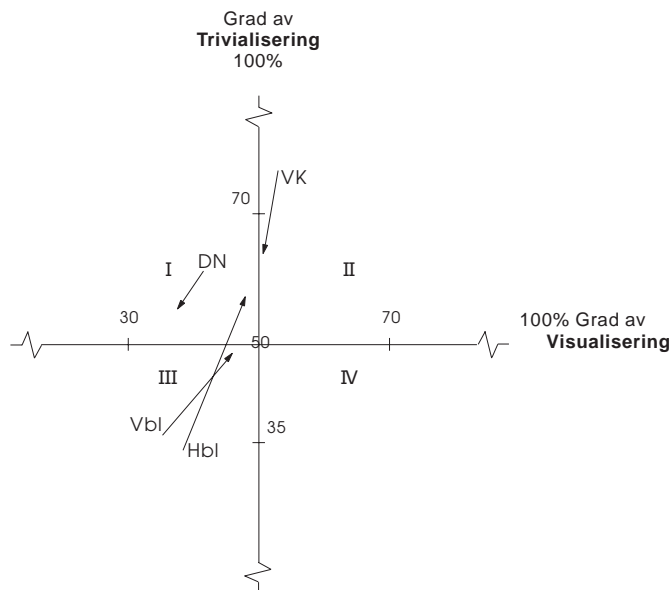
temata som första sidans nyheter lyfter fram. Med detta har vi menat oss skapa en uppfattning om tidningarnas grad av trivialisering. I formhänseende har vi fäst uppmärksamhet vid graden av visualisering samt dess uttrycksformer.

Tidigare vidhöll vi att egenskaperna visualisering och trivialisering tillsammans bildar en egenskapsrymd med vars hjälp tidningarna kan beskrivas såväl vid en viss given tidpunkt som över tid. Vi kan nu ställa oss frågan huruvida tidningarna utvecklats i riktning mot något av koordinatsystemets extremlägen (se figur 1). Närmar de sig ett, som vi sagt normativt idealläge med en relativt hög grad av visualisering men med dominans av samhällsrelevanta, tunga nyheter? Eller är tidningarna på glid mot det fält som vi på likaledes teoretiskt normativa grunder såg som mindre önskvärt, nämligen tabloidisering?

Totaliteten av våra empiriska iakttagelser låter sig svårligen uppfångas i en överskådlig och elegant sammanfattning. Vad vi däremot kan göra är att lyfta fram och sammanföra våra övergripande resultat vad gäller graden av visualisering respektive trivialisering. Sålunda har vi i figur 5 för var och en av tidningarna satt ut dess medelvärden för dessa egenskaper vid de bägge undersökningstidpunkterna. Trivialiseringsgraden består här av kategorierna "mjuka nyheter" samt "brotts- och olycksfallsnyheter".

Den bild som framträder ter sig på normativa grunder något bekymmersam. Gradens av trivialise-

Figur 5. Trivialiserings- och visualiseringstendenser 1982-1997

ring och visualisering är nämligen förhållandevis hög. Skillnaderna mellan länderna består huvudsakligen i att de finländska tidningarna starkt utvecklats åt detta håll medan de svenska avisorna redan från tidigare legat på höga nivåer i dessa hänseenden. Till detta bör ytterligare fogas de tidigare iakttagelserna att det överlag var de s.k. lätta nyheterna som var kraftigast visualiserade. Därtill har bilderna utvecklats i olika estetiserande och intresseväckande avseenden. Det säger sig självt att det är vanskligt att producera detta slag av bilder av mångt tungt nyhetstema. Detta kan vara en delförklaring till varför de tunga nyheternas bildsatts i en lägre grad och varför de relativt sällan utgör första sidans huvudbild. En annan delförklaring till de lätta och visualiserade nyheternas övervikt är klart mindre tilltalande. Det är ju nämligen fullt möjligt att man redaktionellt gjort bedömningen att läsarna vill ha häftigt bildsatta lätta nyheter framom nyheter om tyngre samhällsfrågor. Tidningarnas kommersiella intressen kan ha bidragit till dessa bedömningar. Om detta är fallet innebär det att tidningarna åtminstone delvis, medvetet eller omedvetet, gett avkall på de tidigare omhuldade journalistiska idealen.

Väl medvetna om att skillnaderna inte alla gånger är särdeles stora eller statistiskt helt signifikanta vill vi avslutningsvis fästa uppmärksamhet vid de utvecklingstendenser som är kopplade till den kontext, det land tidningarna utkommer i. Vi har på ett flertal punkter haft orsak att påpeka att de svenska tidningarna, på gott och ont, legat före i utvecklingen. Detta har gällt såväl innehållsliga som formmässiga aspekter. Nu förefaller det, i ljuset av bl.a. figur 5, som om de svenska tidningarna börjat utvecklas, om än blott marginellt, i en annan och motsatt riktning jämfört med de finländska avisorna. Om orsakerna till denna kursändring kan vi självfallet endast spekulera. En tänkbar förklaring till kursändringen tar avstamp dels i Johan Asplunds resonemang om mättnadsprocesser (Asplund 1967), dels i renodlad marknadslogik.

Med stöd i Asplunds framställning menar vi att den journalistiska organisationen, redaktionen, fört utvecklingen av framför allt visualisering men även trivialisering så pass långt att processen börjar nå sitt mättnadsskede. Den innehåller därför ej längre de nydanande element som är nödvändiga

sporrande element ur det professionaliserade journalistkollektivets perspektiv. Det framtida valet står då mellan två vägar. Att föra visualiseringen och trivialiseringen ännu längre, allt mer i riktning mot en markerad tabloidisering. Eller att vända utvecklingen i en mer eller mindre ny riktning, vilket innebär att man går mot lägre grader av antingen visualisering och/eller trivialisering. Detta skulle ge plats för en större andel tunga nyheter samtidigt som bildsättningen mer allmänt kan tänkas om inte avmattas så i alla fall stanna upp på den nivå den är i dag.

Vad vi omtalat som det marknadslogiska motivet talar i själva verket för samma slag av omorientering. Kort sagt menar vi att då merparten av tidningarna på marknaden blivit relativt långt visualiserade och trivialiserade så utgör höga värden på dessa egenskaper ej längre ett sätt att, positivt intresseväckande, avvika från mängden. Försöken att vara exklusiv, som på andra kulturella fält skapar säregenhet, leder på det mediala fältet till efterapning och likriktning (Bourdieu 1996, 20). Man kunde säga att den aktuella innovationscykeln börjat nå sin slutfas varför innovatörerna som skall skapa nästa cykel redan måste vara fullt upptagna med att forma grunderna för denna (jfr Djupsund 1997).

Sammantaget förefaller således både de sociologiska och de företagsekonomiska resonemangen peka i samma riktning. Detta förstärker de svenska tidningarnas utvecklingstendenser och finner även stöd i de framgångar som under de senaste åren skördats av de få tidningar, bl.a. *Jyllandsposten*, vilka medvetet valt en delvis annan typ av medielogik som grund för sin verksamhet. Det är trots allt inte speciellt sannolikt att hela tidningsfältet kommer att företa samma slag av omorientering. Vårt avslutande antagande är att vi i Norden i framtiden får se en långt mer differentierad tidningsflora där dessutom läsarnas bindning till tidningar kommer att uppvisa hög samvarians med deras positioner i ett allt mer tydligt klasskiktat samfund. Eller för att tala klarspråk: kvalitetstidningar med samhällsrelevant information för de från tidigare inflytelserika, välbeställda medborgarna samt tabloider och tabloidiserade dagstidningar för den stora massan.

Noter

1. Denna artikel bygger på en uppsats som framlades vid den XIII nordiska konferensen för masskommunikationsforskning, Jyväskylä 1997 inom arbetsgruppen "nyhetsformidlingens sociologi och æstetik". Vi tackar arbetsgruppens deltagare för synpunkter. Tack också till professor Lennart Weibull som gett värdefulla kommentarer samt till forskningsassistent Nina Dahlbäck, som insamlat och bearbetat studiens datamaterial.
2. Vår demokratiuppfattning har således likheter med den som utvecklas i den svenska maktutredningens rapport om massmedierna (Petersson och Carlberg 1990). Idealet är där att medborgarna har "tankar om anammade idéer". Observera ännu att kunskap varken garanterar deltagande eller inflytande. Kunskap är endast en nödvändig, ej tillräcklig förutsättning för detta. Därför gäller även motsatsen: uppenbara brister i kunskap gör det hart när omöjligt för medborgarna att inflytelserikt delta i det samhälleliga beslutsfattandet.
3. Fyrfältet är inspirerat av den modell som McManus (1994, 122) utvecklat för att belysa konflikten mellan kommersiella och traditionella journalistiska nyhetskriterier. I McManus' fyrfält representerar den lodräta axeln "orientation value", d.v.s. ett traditionellt journalistiskt normativt kriterium: nyheter skall möjliggöra det för medborgare att orientera sig i samhällsfrågor. Hjarvard (1995, 39) översätter "orientation value" till "informationsvärde" och betonar journalistisk väsentlighet: ämnen som har "betydelige samfundsmässige konsekvenser og er relevante for mange" bör prioriteras. Den vågräta axeln i McManus' fyrfält representerar "entertainment value" och inbegriper den kommersiella, vinstmaximerande nyhetslogiken. I det "entertainment index" som McManus skapar ingår kriterierna "human interest, conflict, unusualness, amusement and visual quality". I vår anpassade modell, utgör den vågräta axeln, visualisering, således en aspekt av underhållningsvärdet. Vår lodräta axel, trivialisering, infångar det samma som McManus' "orientation value": ju mindre grad av "trivialiserade" ämnen, ju högre orienteringsvärde.
4. Veckan är inte strikt sett slumpmässigt eller stickprovsmässigt vald. I stället valdes den vecka då materialinsamlingen kunde inledas; en tidpunkt som i och för sig kan sägas ha varit slumpmässigt bestämd. Denna vecka kontrollerades för att det inte under denna tid infaller t.ex. årligen återkommande större händelser vilka generellt eller för någon enskild tidsnings del kunde snedvrída materialet.
5. Dessa kategorier tarvar förtydliganden. Det som vi benämner "hårda nyheter" är i huvudsak det samma som den svenska pressutredningen (SOU 1975, 72) kallar "samhällsorienterade nyheter", och som består av två huvudområden. För det första: politik = händelser inom det politiska livet; i anslutning till politiska beslut eller med avseende på politiska organisa-

tioner, myndigheter etc. För det andra: ekonomi = händelser inom arbetslivet, produktion (företag och arbetsmarknad) samt konsumtion (levnadsstandard etc). Till "hårda nyheter" har också hänförs bl.a. utrikesnyheter, nyheter relaterade till offentlig förvaltning, socialväsande, miljöfrågor. Den kategori som vi benämner "mjuka nyheter" infångar nyheter som inte kan hänföras till de ovanstående sfärerna. Hit hör då bl.a. material om fritidsverksamheter (däribland idrott), kultur (i de fall det inte rör sig om politiska eller ekonomiska aspekter av kulturverksamhet) personporträtterande material kändisar, väder; allmänt underhållningspräglat "human interest"-stoff. Vår sista kategori, brotts- och olycksrapportering, är oproblematiskt att definiera.

Referenser

- Altheide, David och Robert Snow (1992) *Media Worlds in the Postjournalism Era*. New York: Aldine de Gruyter.
- Asp, Kent (1995) *Kommersialiserade TV-nyheter på gott och ont. Jämförande undersökning av Rapport TV2 och Nyheterna TV4*. Göteborgs Universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation, arbetsrapport nr 50.
- Asplund, Johan (1967) *Om mättnadsprocesser*. Uppsala: Argos.
- Barthes, Roland (1986) "The Photographic Message", sid. 15-31 i S. Heath (red.) *Image – Music – Text*. New York: Hill & Wang.
- Bourdieu, Pierre (1996) *Sur la télévision. Suivi de L'emprise du journalisme*. Paris: Liber éditions.
- Djupsund, Göran (1997) "Förvaltningssyner i omvandling. Cyklisk variation och diffusion", sid. 107-129 i V. Helander och S. Sandberg (red.) *Festskrift till Krister Ståhlberg*. Åbo: Åbo Akademi Förlag.
- Ekecrantz, Jan och Tom Olsson (1994) *Det redigerade samhället. Om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnufts historia*. Stockholm: Carlssons.
- Graber, Doris (1988) *Processing the News. How People Tame the Information Tide*. New York & London: Longman.
- Graber, Doris (1996) "Say it with Pictures", sid. 85-96 i K. Jamieson (red.) *The Media and Politics. The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Thousand Oaks: Sage.
- Helland, Knut (1995) *Public Service and Commercial News – Contexts of Production, Genre Conventions and Textual Claims in Television*. Universitetet i Bergen: Institut for medievitenskap, rapport nr. 18.
- Henning, Carl (1995) "Nej till amerikaniseringen?", sid. 18-29 i P. Baugstø och T. Degnes (red.) *Visuell visjon – i fritt fall? Skråblikk på nordisk avisdesign*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hjarvard, Stig (1995) *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati*. København: Statsministeriets Medieudvalg.

- Hvitfelt, Håkan (1985) *På första sidan. En studie i nyhetsvärdering*. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Hvitfelt, Håkan (1994) "The Commercialization of the Evening News. Changes in Narrative Technique in Swedish TV News", *Nordicom Review* 1994, 2.
- Klite, Paul (1995) "Tabloid Fever: The Syndrome of Local TV News Excess", *Television Quarterly* 27:25-32.
- Klite, Paul, Bardwell, Robert och Jason Salzman (1997) "Local TV-news: Getting Away with Murder", *Press/Politics* 2:102-112.
- McManus, John (1994) *Market-Driven Journalism: Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks: Sage.
- Petersson, Olof och Ingrid Carlberg (1990) *Makten över Tanken. En bok om det svenska massmediesamhället*. Stockholm: Carlssons.
- Postman, Neil (1986) *Underhållning till döds*. Stockholm: Prisma.
- Rehe, Rolf (1985) *Typography and Design for Newspapers*. Darmstadt: IFRA.
- SOU (1975) *Svensk press. Pressens funktioner i samhället*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar 1975:78.
- Ståhlberg, Krister och Voitto Helander (1972) *Den kommunala demokratin. Teoretiska och metodologiska överväganden kring ett forskningsprojekt*. Meddelanden från institutet för samhällsforskning, Åbo Akademi, serie B:18.

Bilaga 1. Grafernas siffermaterial

Tidning		Variabler				Huvudbild andel (%)
		Andelen hårda nyheter (%)	Andelen mjuka nyheter (%)	Andelen olycksnyheter (%)	Andelen bildmaterial (%)	
VBL 1982	Mean	68,50	29,00	4,67	35,17	13,50
	Std. dev.	10,27	12,66	1,53	6,37	4,26
VBL 1997	Mean	61,33	33,50	10,00	44,17	26,39
	Std. dev.	30,87	29,10	6,08	8,38	3,37
HBL 1982	Mean	67,57	31,86	1,50	35,86	13,84
	Std. dev.	14,47	14,10	,71	9,26	2,67
HBL 1997	Mean	48,29	50,29	5,00	47,86	28,32
	Std. dev.	12,91	13,38	5,66	4,74	4,35
V-K 1982	Mean	33,17	55,00	17,75	52,17	27,11
	Std. dev.	17,65	17,61	9,67	6,43	4,83
V-K 1997	Mean	40,83	51,50	9,20	51,00	31,39
	Std. dev.	27,72	25,11	4,60	3,74	6,49
DN 1982	Mean	51,00	36,57	21,75	42,43	20,39
	Std. dev.	20,11	18,22	23,98	4,89	3,88
DN 1997	Mean	48,29	41,29	12,33	39,14	34,49
	Std. dev.	20,14	18,63	19,35	4,30	4,07